

حقوق بین الملل و قواعد حاکم بر مناصبات

مسلحانه دریاء

مؤلفین:

دکتر حسین روحی

علاءالدین علیحانی

محمدحسین حسینی

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

۱۳۹۹

سرنشانه	روحی، حسین، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	حقوق بین الملل و قواعد حاکم بر محاصرات مسلحانه دریاهای مؤلفین حسین روحی، غلامرضا طحانی، محمدحسین جعفری، ویراستار علی شفیعی
وضعیت ویراست	اولیاد ۱۲
مشخصات نشر	تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	۲۲۰ ص. - مصور، جدول، نمودار نقشه
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۷۵۰۹-۰۶-۲
وضعیت فهرست نویسی	فیب
یادداشت	کتابنامه
موضوع	جنگ دریایی (حقوق بین الملل)
موضوع	War, Maritime (International law)
موضوع	حقوق دریاهای
موضوع	Law of the sea
موضوع	قانون دریایی
موضوع	Maritime law
شماره افزوده	طحانی، غلامرضا، ۱۳۲۷ -
شماره افزوده	جعفری، محمدحسین، ۱۳۵۰ -
شماره افزوده	ایران: ارتش، دانشگاه فرماندهی و ستاد انتشارات دافوس
شماره افزوده	Iran. Army. Command & Staff University. Dafoos Publisher
رده بندی کنگره	۶۲۲.۷۵۰۹۲
رده بندی دیویی	۳۴۱.۶۲
شماره کتابشناسی ملی	۷۲۹۲۷۷۲

عنوان: حقوق بین الملل و قواعد حاکم بر محاصرات مسلحانه دریاهای

مؤلفین: دکتر حسین روحی، غلامرضا طحانی و محمدحسین جعفری

ویراستار: علی شفیعی

ناظر چاپ: حمید همت

طرح روی جلد: علیرضا قانع

صفحه آرای: میلاد فرهادی

ناشر: انتشارات دافوس

شمارگان: ۵۰۰۰

تعداد صفحه: ۲۲۰

تاریخ نشر: ۱۳۹۹

نوبت ویرایش و چاپ: ویرایش دوم، چاپ اول

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۴۵،۰۰۰ تومان

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس

www.dafoosaja.ac.ir

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۷۰۴۸۶-۰۲۱-۶۶۴۱۴۱۹۱

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلفین می باشد.

کلیه حقوق این کتاب برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ لازم است)

فهرست

۱۳.....	مقدمه .....
۱۵.....	فصل اول: حقوق دریاها .....
۱۵.....	حقوق بین الملل دریاها .....
۱۵.....	منابع حقوق دریاها .....
۱۹.....	بیشینه حقوق دریاها .....
۲۰.....	مناطق مختلف دریایی .....
۲۱.....	انواع خط مبدأ .....
۲۵.....	شرایط ورود و اقامت کشتی های خصوصی و تجاری به آب های داخلی .....
۲۶.....	مسئله بناهندگی به کشتی های تجاری در آب های داخلی .....
۲۷.....	اعمال صلاحیت قضایی در آب های سرزمینی .....
۳۱.....	غلات فاره .....
۳۳.....	وضع حقوقی تأسیسات و دستگاه های اکتشافی در فلات فاره .....
۳۴.....	فلات فاره و منابع اقتصادی ایران در حیطه فارس .....
۳۴.....	دریای آزاد .....
۳۶.....	قاعده پرچم .....
۳۷.....	میراث مشترک بشریت (رژیم اعماق) .....
۳۸.....	ننگه های بین المللی .....
۳۸.....	کانال ها .....
۴۳.....	فصل دوم: حقوق دریایی .....
۴۳.....	حقوق دریایی .....
۴۵.....	قانون دریایی ایران .....
۴۶.....	خصوصیات قانون دریایی ایران .....
۴۷.....	کشتی .....
۴۸.....	انواع کشتی ها .....
۴۹.....	تقسیم بندی کشتی ها برحسب مسیر دریانوردی .....
۵۳.....	هویت کشتی .....
۵۵.....	تابعیت کشتی .....
۵۷.....	تابعیت موقت .....
۵۸.....	نکات فیدسنده در سند ثبت کشتی .....
۵۸.....	ابطال ثبت و سلب تابعیت کشتی های ایرانی .....

۵۹.....	حقوق ممتاز دریایی.....
۶۰.....	تعریف حقوق ممتاز دریایی.....
۶۱.....	کنوانسیون‌های بین‌المللی و نقش آن در تدوین قواعد مربوط به حقوق ممتاز دریایی.....
۶۲.....	کنوانسیون بین‌المللی رهن و حقوق ممتاز دریایی ۱۹۹۳.....
۶۳.....	شناسایی و اجرای رهن و وثیقه - حقوق رهنی و مخارج در کنوانسیون ۱۹۹۳.....
۶۴.....	اولویت‌های آثار رهن و وثیقه دعاوی رهنی و مخارج ثبت‌شده در مورد کشتی.....
۶۵.....	تعمیر مالکیت یا نیت کشتی.....
۶۶.....	کنوانسیون ۱۹۹۳ و جایگاه حقوق ممتاز دریایی در آن.....
۶۶.....	حق تقدم حقوق ممتاز دریایی از نظر کنوانسیون ۱۹۹۳.....
۶۸.....	حقوق ممتاز در قانون دریایی ایران.....
۶۹.....	مرور زمان در حقوق ممتاز دریایی.....
۷۱.....	کنفرانس مشترک سازمان ملل متحد و سازمان بین‌المللی دریایی سال ۱۹۹۹.....
۷۳.....	شرایط توقیف یک کشتی بر اساس کنوانسیون ۱۹۹۹.....
۷۳.....	معاملات مربوط به کشتی.....
۷۴.....	خرید و فروش کشتی.....
۷۴.....	رهن کشتی در قانون دریایی ایران.....
۷۶.....	رهن متعدد نسبت به کشتی معین.....
۷۶.....	فک رهن.....
۷۷.....	قرارداد اجاره کشتی.....
۷۷.....	انواع قراردادهای اجاره.....
۸۱.....	نقاط‌های حقوقی انواع اجاره کشتی.....
۸۲.....	قرارداد حمل.....
۸۵.....	کنوانسیون بین‌المللی ۲۰۰۷ ناپروبی در خصوص بیرون آوردن لاشه کشتی‌ها.....
۸۷.....	کمک و نجات در قانون دریایی ایران.....
۹۰.....	قرارداد نجات در قانون دریایی ایران.....
۹۱.....	معیارهای تعیین احوت در قانون دریایی ایران.....
۹۱.....	مرور زمان افاده دعوی نجات در قانون دریایی ایران.....
۹۵.....	فصل سوم: قواعد حاکم بر مخاصمات مسلحانه دریاهای.....
۹۵.....	جنگ.....
۹۵.....	مفهوم جنگ دریایی و ملاحظات کلی.....
۹۸.....	صحنه جنگ.....

۹۸.....	حقوق جنگ
۹۹.....	تدوین حقوق جنگ
۱۰۰.....	انواع اعلان جنگ
۱۰۲.....	وضعیت قراردادهای بین‌المللی
۱۰۳.....	فعالیت‌های اقتصادی دشمن
۱۰۵.....	انواع اقدامات تلافی‌جویانه
۱۰۵.....	اقدامات مقابله به مثل
۱۰۶.....	تفاوت اقدامات مقابله به مثل با جنگ
۱۰۷.....	تفاوت اقدامات مقابله به مثل با معامله متقابل
۱۰۸.....	انواع اقدامات مقابله به مثل
۱۱۱.....	صحنه مخاصمت و متخاصمین

فصل چهارم: قواعد حاکم بر وسایل و تجهیزات نبرد در دریا..... ۱۱۷

۱۱۷.....	مقصد از کشتیهای منخاصم
۱۱۸.....	حق جنگیدن
۱۲۰.....	سلب مصونیت کشتیهای بیمارستانی
۱۲۰.....	سلب مصونیت سایر شناورها
۱۲۱.....	حق ضبط و تصرف کشتی‌های تجاری دشمن
۱۲۴.....	تغییر شکل کشتی‌های تجاری به جنگی
۱۲۵.....	کشتی‌های غیر منخاصم و تسبیح تدافعی کشتی‌های تجاری
۱۲۷.....	قواعد حقوقی ناظر بر استفاده از ربردریایی
۱۲۹.....	مینه‌های دریایی
۱۳۳.....	مین‌ریزی در بندر هابفویگ

فصل پنجم: قاچاق و غنایم دریایی..... ۱۳۵

۱۳۵.....	الف) قاچاق جنگی
۱۳۶.....	انواع قاچاق جنگی
۱۳۸.....	حمل قاچاق جنگی
۱۳۹.....	نظر به مداومت سفر
۱۳۹.....	نتایج حاصل از حمل کالای قاچاق
۱۴۳.....	غنایم در جنگ دریایی
۱۴۳.....	شرایط اخذ غنایم در زمان خاص
۱۴۴.....	شرایط اخذ غنایم در مکان خاص

کشتی‌های مشمول غنیمت‌گیری	۱۴۴
ملاک تعلق کشتی به دشمن	۱۴۶
نحوه رسیدگی به دعوای ناشی از غنایم جنگی در ایران	۱۵۰
مصادیق عملی توقف و بازید کشتی‌های مشکوک و توقیف آن به‌عنوان غنایم دریایی	۱۵۱
توقیف کشتی‌های بی‌طرف حامل فاجای جنگی در جنگ عراق با ایران	۱۵۳
اعمال حق تفتیش و ضبط بعد از آتش بس	۱۵۴
نحوه بازرسی از کشتی‌ها	۱۵۴
جنگ‌بندی بازرسی تسنور توسط ناو مورد	۱۵۷
جنگ‌بندی بازرسی واحدهای تسنور توسط قایق‌های هجومی نگاوران	۱۵۸
دزدی دریایی	۱۵۹
حقوق و تکالیف کشورهای دیگر در مقابل دزدی دریایی	۱۶۱
فعالیت دزدان دریایی سومالی و نگرانی جامعه بین‌المللی	۱۶۱
علل شیوع پدیده دزدی دریایی در سومالی (شاح آفریقا)	۱۶۲
تجربوی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران و دزدان دریایی سومالی	۱۶۴
فصل ششم: آشنایی با تعدادی از سازمان‌های بین‌المللی	۱۶۷
تعریف حقوق بین‌الملل	۱۶۸
ماهیت حقوق بین‌الملل	۱۶۸
جامعه بین‌المللی و ویژگی‌های حقوق بین‌الملل	۱۶۹
وضعیت دنیا از نظر حقوق بین‌الملل	۱۶۹
مروزی بر پیشینه تشکیل سازمان‌های بین‌المللی	۱۷۰
ارکان سازمان ملل متحد	۱۷۸
اهداف سازمان ملل متحد	۱۸۳
آژانس بین‌المللی انرژی اتمی	۱۸۴
سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو)	۱۹۰
ساختار یونسکو	۱۹۲
سازمان بین‌المللی دریانوردی	۱۹۲
سازمان بین‌المللی هواپیمایی کشوری	۱۹۴
سازمان تجارت جهانی	۱۹۵
کشورهای صادر کننده نفت (اوپک)	۱۹۷
بنیاس بین‌الملل (اینترپول)	۲۰۱
جنبش عدم تعهد	۲۰۲

مقدمه

انسان به خاطر دارا بودن دو بعد جسمی و روحی، در طول حیات خویش عملکردهای ضد و نقیضی از خود بروز می‌دهد. جنبه روحانی، انسان را به‌سوی اخلاق نیک، صداقت، ایثار، رشد معنوی و کمک به هم‌نوعان هدایت کرده و سوق می‌دهد، ولی جنبه جسمی و مادی، ممکن است او را به‌سوی تباهی، نابودی، قتل و خون‌ریزی وادارد.

به‌خاطر وجود چنین گرایش‌ها و تمایلاتی در وجود انسان، علمای فاضل و اندیشمندان اهل قلم و تدبیر به این فکر افتادند، حال که جوامع در طول تاریخ از گزند جنگ‌ها مصون نمانده و جنگ و خون‌ریزی در میان انسان‌ها وجود دارد، چه بهتر که این اقدامات جنگی در چارچوب قوانین و مقرراتی منظم هدایت گردد تا بدین وسیله از گسترش خطرات و خسارات جنگ‌ها بکاهند و به حل و فصل جنگ‌هایی که بدون مقدمه شروع می‌شود، بپردازند. بدین علت بود که دانشمندان علم حقوق، به ویژه حقوق بین‌الملل، به این فکر افتادند که قواعد عرفی و رسومی موجود در بین ملت‌ها را در ارتباط با قواعد و مقررات جنگی، جمع‌آوری کرده و برای مواردی که قواعدی موجود نیست، مقرراتی جدید وضع نمایند.

حضور یگان‌های متنوع نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در مناطق مختلف دنیا شامل گشت‌های خلیج عدن، کارورزی دانشجویان دانشگاه دریایی حضرت امام خمینی (ره) در آب‌های آزاد و انجام بازدیدهای دوستانه و نمایش پرچم همراه با اجرای تمرینات مشترک دریایی ایجاب می‌نماید که افسران ارشد نداجا با مفاهیم حقوق بین‌الملل به ویژه در خصوص مسایل مربوط به دریا و دریانوردی آشنا بوده تا بتوانند با یک رفتار آگاهانه و با پشتوانه حقوقی، از منافع به‌حق کشور در اقصی نقاط دنیا حراست نمایند.

در این کتاب به گوشه‌ای از موارد مربوط به حقوق دریاها، وضعیت حقوقی مناطق پنج‌گانه دریایی، وضعیت حقوقی جنگ‌های دریایی، غنایم دریایی، دزدی دریایی و نیز تشریح مختصری از سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی اشاره شده است که توصیه می‌شود خوانندگان عزیز برای کسب آگاهی‌های بیشتر به منابع مربوطه که در ذیل هر مطلب آورده شده است مراجعه نمایند.